

De opzet van actief bodembeheer in de Rijnmond

Actief bodembeheer resulteert in een juiste plaats en voldoende aandacht voor het bodemaspect als onderdeel van het continue proces van beheer en herindelings van onze omgeving. Echter actief bodembeheer werkt pas als het vanuit drie invalshoeken benaderd wordt: beleid, techniek (hulpmiddelen) en organisatie. Vaak stopt de opzet van actief bodembeheer direct na het berekenen van de achtergrondwaarden en het opzetten van een bodeminformatiesysteem. Terwijl dit slechts technische hulpmiddelen zijn voor de opzet van actief bodembeheer. De werkelijke meerwaarde wordt bepaald door - uiteraard - de inhoud van het beleid maar vooral ook door de kwaliteit van de (implementatie in de) organisatie.

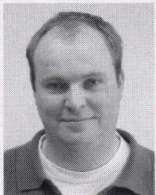
Frank Herik en Peter Wolbert

Met deze publicatie informeren wij u als lezer over de visie dat actief bodembeheer gezien kan worden als een gereedschapkast waaruit iedere gemeente de voor haar situatie juiste beleidselementen en gereedschappen haalt. Hiermee wordt een invulling gegeven aan actief bodembeheer die gericht is op het oplossen van bodemproblemen, die per gemeente verschillen. De organisatie van de opzet en het implementatietraject bepalen vervolgens de effectiviteit en daarmee het succes van actief bodembeheer. Deze visie ligt ten grondslag aan het project 'Definitiefase actief bodembeheer in de Rijnmond' dat Tebodin Consultants & Engineers heeft uitgevoerd in opdracht van de DCMR als handreiking aan de bij DCMR aangesloten gemeenten.

Inleiding

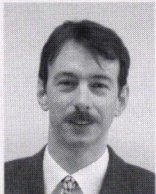
Actief bodembeheer en Beleidsvernieuwing bodemsanering (Bever)

Over de auteurs

Ing. F.B. Herik

is als consultant bodembeheer werkzaam bij Tebodin Consultants & Engineers te Hengelo.

Ir. P.P.G. Wolbert

is als sectieleider bodem- en waterbeheer werkzaam bij Tebodin Consultants & Engineers te Hengelo.

zijn sinds een aantal jaren geveleugelde begrippen in Nederland. Sinds de introductie buitelen onderwerpen als zonerings, achtergrondwaarden, bodeminformatiesystemen, risicobepaling, functionele sanering, integrale aanpak, pragmatische werkwijze, alsmede tal van voorbeeldprojecten, over elkaar. Bij interpretatie en invulling van actief bodembeheer treden grote verschillen op tussen gemeenten, waarbij de laatste jaren overigens langzaam een toenemende helderheid en uniformiteit te zien zijn. Elke gemeente heeft te maken met haar eigen plannen en de daaruit voortvloeiende concrete uitvoeringsproblemen. Het proces van actief bodembeheer zou voor deze problemen (landelijk en gemeentespecifiek) een oplossing moeten bieden. De werkdefinitie van actief bodembeheer uit het eerste werkboek actief bodembeheer biedt dan ook voldoende interpretatievrijheden om een gemeentespecifieke invulling te geven: Actief bodembeheer is het proces dat de keten preventie, beheer, sanering en nazorg omvat, met als doel het op een maatschappelijk verantwoorde wijze realiseren van een duurzaam bodemgebruik.

De introductie van actief bodembeheer in een gemeente roept vragen op die onder te verdelen zijn in twee groepen, namelijk technisch inhoudelijke vragen en organisatorische vragen. Bij de opzet van actief bodembeheer moet rekening gehouden worden met de huidige stand van zaken, het vertrekpunt, en het geambieerde eindniveau. Bij de implementatie spelen communicatieprocessen en projectorganisatie een rol.

Doelstelling

Doelstelling van het project actief bodembeheer in de Rijnmond is om de technisch-inhoudelijke- en beleids-onderdelen die behoren tot het proces van actief bodembeheer te benoemen en een plaats te geven in een stappenplan voor de opzet en implementatie van actief bodembeheer. Het stappenplan als geheel vormt de basis voor de organisatie van het proces.

Aanpak

Door middel van een definitiestudie kan inzicht verkregen worden in de huidige situatie en het geambieerde eindniveau van een gemeente. Uiteraard spelen status (rechtstreekse of niet-rechtstreekse gemeente) in het kader van het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing en de door het landelijk beleid opgelegde doelstellingen (NMP3, Bouwstoffenbesluit, grondstromenbeleid e.d.) hierbij ook een rol. Het geambieerde eindniveau hangt ondermeer af van de hinder die de gemeente ervaart van de verontreinigde bodem bij realisatie van projecten en is afhankelijk van het ambitieniveau van de direct betrokken milieuambtenaren en de lijnorganisatie (tijd, deskundigheid).

Door het inventariseren wordt inzicht verkregen in de informatiebehoefte en de benodigde gereedschappen voor de invulling van actief bodembeheer. Met het inzicht in de informatiebehoefte kunnen randvoorwaarden worden opgesteld voor een eventueel aan te schaffen bodeminformatiesysteem (BIS). Het BIS met de daarin beschikbare bodemkwaliteitsgegevens is dan een gereedschap om het beleid vorm te geven.

De gereedschapkast van actief bodembeheer bestaat uit meer onderdelen dan alleen een BIS en bodemkwaliteitskaarten. In een plan van aanpak moet een aantal stappen doorlopen worden waarin de gereedschappen en aandachtspunten hun plek krijgen. De intensiteit en de feitelijke invulling van de stappen zijn altijd afhankelijk van het vertrekpunt en de geambieerde eindsituatie van de betreffende gemeente. Echter, een aantal onderdelen is altijd van toepassing. Het gaat

dan onder andere om:

- Een werkwijze voor actief bodembeheer die de gemeente in een vroeg stadium van planontwikkeling inzicht geeft in bodemaspecten en de gevolgen hiervan voor de planuitvoering.
- Een goede informatievoorziening om bodembeheer hanteerbaar en toegankelijk te maken.
- Procedures voor het omgaan met licht verontreinigde grond.

Het uitvoeren van de geformuleerde stappen leidt tot actief bodembeheer.

Het Rijnmondgebied

De boven beschreven werkwijze is door Tebodin Consultants & Engineers toegepast in het project Definitiefase Actief Bodembeheer in de Rijnmond. Door besprekingen met acht betrokken gemeenten is inzicht verkregen in de situatie per gemeente. Deze gemeenten zijn ingedeeld in vier groepen die elk zijn aangeduid met een eigen 'sfeerbeeld' dat inzicht geeft in de vertreksituatie en de gewenste eindsituatie.

De sfeerbeelden verschillen beduidend in de vertrek- en gewenste eindsituatie, met betrekking tot de communicatie, het bodembeleid, de beschikbare gereedschappen en het niveau van informatiebeheer. Het sfeerbeeld is een basis voor het niveau waarop een stap uit het stappenplan wordt ingevuld.

Een sfeerbeeld is bijvoorbeeld 'Schoon is Schoon'. De gemeenten die binnen deze groep vallen kenmerken zich doordat zij weinig problemen kennen ten aanzien van (sterk) verhoogde achtergrondwaarden en doordat zij een relatief beperkt aantal bodemverontreinigingsgevallen binnen hun gemeentegrens hebben. Hun doen en laten richt zich met name op het schoonhouden van de bodem. Hieruit volgt een duidelijke behoefte aan versnelde en eenvoudige procedures en een verbeterde informatievoorziening naar derden (burgers en bedrijven).

Het sfeerbeeld 'Start uitvoering' betreft gemeenten die naar aanleiding van hun specifieke situatie reeds beschikken over een of meer hulpmiddelen voor het uitvoeren van actief bodembeheer, bijvoorbeeld een BIS. Onder het sfeerbeeld 'Uitbesteden' valt één gemeente die vrijwel geen capaciteit heeft om actief bodembeheer in te vullen. Daarmee is deze gemeente volledig aangewezen op het uitbesteden van werkzaamheden. Het sfeerbeeld 'Begin' staat voor enkele gemeenten die nog geen begin met actief bodembeheer hebben gemaakt.

Stappenplan

Het stappenplan kan bestaan uit het doorlopen van negen stappen. Hieronder worden ze genoemd en gelijk-tijdig toegelicht:

Stap 1: Opstellen startnotitie en samenstellen werkgroep

Deze stap heeft tot doel een op de organisatie toegesneden plan van aanpak op te stellen aan de hand van een knelpunteninventarisatie. De resultaten van de knelpunteninventarisatie worden vertaald naar een stappenplan voor de eigen organisatie met planning, projectorganisatie en kostenraming.

Stap 2: Inventariseren en rangschikken archief

Tijdens deze stap wordt het beschikbare archiefmateriaal zodanig gerangschikt dat het makkelijk terug te vinden is. Daarnaast wordt het materiaal hanteerbaar gemaakt voor het uitvoeren van de vervolgstappen.

Stap 3: Regelen informatiestromen en organisatorische procedures voor technische bodeminformatie

Naast het verzamelen van aanwezige bodemdossiers dient ook de aandacht uit te gaan naar het nalopen en waar nodig aanpassen van procedures waarbij bodeminformatie betrokken is. Doelstelling van deze handeling is het waarborgen dat nieuwe bodemonderzoeksresultaten alsook bijgaande commentaren en briefwisselingen automatisch in het bodemarchief/BIS worden opgeslagen.

Stap 4: Selectie en aanschaf van een bodeminformatiesysteem

Uit de knelpunteninventarisatie valt af te leiden welke informatie nodig is voor het uitvoeren van de gemeentelijke bodemtaken in relatie tot actief bodembeheer. Deze informatie dient minimaal opgeslagen te kunnen worden in het BIS. Gemeentelijke automatiseringseisen spelen een belangrijke rol bij de selectie van een systeem.

Stap 5: Implementatie en initiële invoer van bodeminformatie

Deze stap behelst het integreren van het aan te schaffen BIS in de organisatie. Het BIS moet gevuld worden met de juiste informatie. Gebruikers moeten duidelijk weten wat het programma biedt en hoe zij hiermee moeten werken.

Stap 6: Actualiseren en beheren bodeminformatiesysteem

De relevante gegevens uit het bodemarchief alsmede de resultaten van relevante provinciale onderzoeken dienen als basis voor het BIS. Om het systeem actueel te houden moet er een organisatiestructuur worden opgezet met de bijbehorende procedures.

Stap 7: Kaarten maken

Afgestemd op de gewenste eindsituatie van de gemeente dienen kaarten te worden gemaakt waarmee inzicht wordt verkregen in de verontreinigingssituatie van de gemeente. Deze kaarten zijn een instrument voor de invulling van het beleid.

Stap 8: Ontwikkelen bodembeleid

De doelstelling van deze stap is het ontwikkelen van een bodemkwaliteitsbeleid waarmee de problemen als gevolg van het voorkomen van diffuse bodemverontreiniging en de regelgeving daar omheen beheersbaar worden gemaakt. Hiermee wordt een stagnatie van de gewenste maatschappelijke ontwikkelingen verkleind en zelfs voorkomen.

Stap 9: Grondstromen reguleren

De laatste stap is eigenlijk een eerste stap voor een grondstroomreguleringsstelsel. In een grondstroomreguleringsstelsel wordt inzicht verkregen en behouden in de bodemkwaliteit van de gemeente en het systeem voorziet in een effectief toezicht en handhavingsbeleid ten aanzien van licht verontreinigde grond.

Een sfeerbeeld bijvoorbeeld is 'Schoon is Schoon'

Conclusie

Het project Definitiefase Actief Bodembeheer in de Rijnmond is inmiddels afgerond en wordt in praktijk gebracht. Een van de betrokken gemeenten heeft inmiddels het globale stappenplan aan haar eigen situatie aangepast. De reacties van de medewerkers in deze gemeente zijn positief en de verwachtingen zijn hooggespannen. Tebodin is als procesbegeleider betrokken bij het project. De stappen 1 tot en met 7 zijn inmiddels doorlopen. Binnen de gemeente wordt inmiddels steeds meer gebiedsgericht gehandeld. Zo bestaat het voornemen om binnenkort samen met een buurgemeente bodemkwaliteitskaarten op te stellen en het daarbij behorend beleid vorm te geven.